

Kıbrıs Sorununa Marksist Yaklaşım

Zeynep Güneş

www.marksist.com

İÇİNDEKİLER

Osmanlı'dan 1960'a.....	4
1960-1974: bağımsız Kıbrıs'tan Türk işgaline.....	7
İşgalden bugüne	8
Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Türkiye	10
Yükselen halk muhalefeti.....	11
Ne yapmalı?	12

20 Aralık 2001

Kıbrıs Sorununa Marksist Yaklaşım

- Ada, mafyanın ve istihbarat örgütlerinin tüm uzantılarından arındırılmalı, bunların finans kaynakları olan kumarhaneler kapatılmalı, tüm bankalar işçi komitelerinin denetimi altında kamulaştırılmalıdır.

Kıbrıs'ın AB'ye üyelik sürecinin iyice yaklaşmasıyla, Türk basınında, liberal yazarların Denktaş'a yönelik salvoları hız kazanmaya başladı. Birden, bu ekonomik krizde Kıbrıs'ın Türkiye'ye yılda kaç milyon dolara mal olduğu, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB üyeliği önünde ne büyük bir engel oluşturduğu keşfedildi. Ve iş açıktan açığa, "Kıbrıs'ı satalım mı, ilhak mı edelim" tartışmasına dönüştü. Bunların ardından bir de TÜSİAD'ın açıklamaları geldi. Bu açıklamalarda, "Kıbrıs stratejik özelliği olan bir ada olabilir. Ama diğer taraftan da 65 milyonun AB'ye üye olup yaşam standartlarını yükseltmek, zengin bir ülke haline gelmek ve medeni toplum arasında olmak hedefi var. Bir Kıbrıs'tan dolayı da bunu kaybetmemek gerekir" deniyordu. Büyük sermayenin örgütü TÜSİAD, "Türkiye'nin Rauf Denktaş'ın uzlaşmaz tutumunu desteklemesini doğru bulmuyoruz" deyince işler iyice kızıştı. Denktaş üzerindeki baskılar, onu bir adım atmaya zorlayacak ölçüde artmaktaydı. Görüşmeleri tıkamak için elinden geleni yapan ve masaya oturmaktan kaçan Denktaş, uzun bir aranın ardından, Klerides'e görüşme çağrısında bulundu ve görüşme 4 Aralıkta gerçekleşti. Daha önce asıp kesen Denktaş, yapılan görüşme öncesinde ve sonrasında zoraki gülücükler dağıtmaya ve bir "çözüm" umudunun doğduğuna ilişkin sinyaller vermeye başladı.

Bütün bu değişimin tek belirleyeni kuşkusuz AB üyeliği meselesi değildir. Mevcut konjonktürde, pek çok gelişme üst üste binmiş bulunuyor. ABD'nin, Afgan savaşıyla başlayan ve burayla sınırlı kalmayacağına kesin gözüyle bakılan dünyaya "yeni bir düzen" verme planları, bu planlar içinde Ortadoğu'nun yeri, bu yer içinde Türkiye'ye biçilen rol; tüm bunlar, içinde bulunduğumuz bölgeye ilişkin çok daha karmaşık hesapların yapılmasına ve Kıbrıs sorununun da bu çerçeveye dahil edilmesine yol açıyor. Böylece sorunun "çözümünde", AB dışında bir başka güç de devrede bulunuyor: ABD.

Örneğin 4 Aralıkta yapılan görüşmenin ardından bizzat Denktaş tarafından da dilendirilen "Kıbrıs Birleşik Devletleri" formülünün ABD kaynaklı olduğu ortaya çıkıyor. ABD Dışişleri uzmanları tarafından, Türkiye ve Yunanistan'ın da incelediği gayri resmi bir metin hazırlandığı söyleniyor. Türkiye'nin sıcak baktığı bu metni, Birleşmiş Milletler'in de tasvip ettiği iddia ediliyor. Şimdiden görülen o ki, resmi görüşmeler başladığında, üzerinde müzakerelerin yürütüleceği en önemli formüllerden biri bu olacak.

İşin içinde bir de, hem AB hem de ABD tarafından adanın askeri üs olarak kullanılmak istenmesi var. Özellikle Ortadoğu'da her an sıcak çatışmaların yaşanmaya başlanabileceği göz önünde bulundurulduğunda, Kıbrıs'ın konumu daha büyük bir önem kazanıyor. Ve bir kez daha Kıbrıs'a, "soğuk savaş" dönemi boyunca oynamaya zorlandığı rol, "batmayan bir uçak gemisi" rolü biçiliyor.

Kıbrıs'ta işlerin nasıl bu noktaya geldiğini anlamak ve işçi sınıfı açısından gerçek çözümün nereden geçtiğini saptayabilmek için, öncelikle Kıbrıs sorununun tarihçesine bakmak gerekir.

Osmanlı'dan 1960'a

Kıbrıs 1571'de Osmanlı yönetimine geçmiş ve ilk Türk topluluğu adaya bu tarihte yerleştirilmişti. Osmanlı devleti, 1878 Berlin Anlaşmasıyla Rusya'ya kaptırdığı toprakları geri almak için, İngilizlerin yardımları karşılığında adayı İngiltere'ye kiraladı. Anlaşmaya göre, topraklar geri alınınca ada tekrar Osmanlı'ya iade edilecekti. Ancak Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşına Almanların yanında girmesiyle işler değişti ve İngiltere adayı ilhak ettiğini açıkladı. 1923 Lozan Anlaşmasıyla bu ilhak durumu tescil edildi ve 1925 yılında ada resmen İngiliz sömürgesi ilân edildi. Bu dönemde ada nüfusu ağırlıklı olarak Rumlardan ve küçük bir azınlık olarak Türklerden oluşuyordu.

1931 yılında, adanın Rum halkı, İngiliz sömürgeciliğine karşı ayaklanarak İngiliz sömürge valisinin konağını yaktı. İngiltere, ayaklanmanın bastırılmasında kullandığı kolluk güçlerini, isyana katılmayıp aksine karşısında yer alan Türklerden oluşturdu. Böylece Rumlarla Türkleri karşı karşıya getirecek ve birbirlerine kurdırtacak bildik İngiliz politikası hayata geçirilmeye başlanmış oluyordu.

Ayaklanmanın ardından Rum kesim içinde Enosis (Yunanistan'la birleşme) fikrinin giderek yayılmaya başladığı adada, İngilizler karşıt güç olarak Türkleri örgütlemeye giriştiler. 1943 yılında, İngiltere güdümlü bir örgüt olan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) kuruldu, ancak bu kurum istenilen etkiyi yaratamadı. 1944'te ise, Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Milli Türk Halk Partisini kurdu.

1926'da kurulmuş olan Kıbrıs Komünist Partisi (KKP), 1931'de gerçekleşen ayaklanmadan sonra yasadışı ilân edilmişti. Sovyetler Birliği çizgisini takip eden KKP, faaliyetlerini yasal olarak da yürütmek üzere 1941 yılında AKEL'i kurdu. İki partinin üç yıl boyunca birlikte faaliyet göstermelerinin ardından, KKP 1944'te kendini feshederek AKEL'e katıldı. Bu tarihlerde sömürgeciğe karşı yürütülen mücadelenin başını esas olarak AKEL ve Ortodoks Kilisesi çekiyordu.

1950'li yıllardan itibaren Kıbrıs'ın önemini arttıran temel faktörlerden biri Ortadoğu petrolüydü. Bir diğer faktörse Kıbrıs'ın yine aynı bölgedeki karışıklıklara (örneğin Arap-İsrail çatışması türünden çatışmalara) yakından müdahale olanağı sunuyor olmasıydı. Doğu Akdeniz'deki üslerini tek tek kaybeden İngiltere açısından Kıbrıs'ın önemi çok büyüktü.

1950'li yıllara kadar süren duruma Türkiye açısından bakıldığında ise, ilginç bir manzara söz konusuydu. Çünkü bu tarihlere kadar Türkiye'nin "Kıbrıs meselesi diye bir meselesi yoktu" ve bu yetkili ağızlarca da telâffuz edilmekteydi. 23 Ocak 1950'de, dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, TBMM'de şunları söylüyordu: "Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur. ... bugün İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde veya eğiliminde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Kıbrıs'ta yapılan hareketler ne olursa olsun, İngiltere hükümeti Kıbrıs adasını başka bir devlete terk etmeyecektir. Bu böyle olunca, gençlerimiz boş yere heyecana kapılıyorlar, gereksiz yere yoruluyorlar." Yine aynı yılın Haziran ayında DP iktidarının Dışişleri

seçeneklerden herhangi birinin peşinden koşmaktalar. Gerek Türk kesiminde gerekse Rum kesiminde, AB üyeliğinin her türlü sorunu çözeceği hayali çok yaygın. Özellikle Türk kesiminin gelir düzeyinin Rum kesimine göre çok düşük olması (13.000 dolara karşılık 3000 dolar), hem güneyle birleşme isteğini arttırıyor hem de bu hayallerin canlı kalmasına yol açıyor. Oysa adayı bu hale getiren AB'dir (unutulmamalıdır ki, uyguladığı politikalarla yıllardır adanın başına bin bir çorap ören İngiltere aynı AB'nin bir parçasıdır), ABD'dir, TC'dir, Yunanistan'dır; yani burjuvazidir. İşçi sınıfı burjuva politikaları sorgulamadığı takdirde, şu ya da bu şekilde onun tuzağına düşmekten kurtulamayacaktır.

Kıbrıs sorununun, kapitalizm altında kalıcı bir çözüme ulaşması mümkün değildir. Emperyalist politikaların uzantısı olan hiçbir çözüm, ister AB altında, ister bağımsız bir Kıbrıs devleti altında olsun, Kıbrıs'ın kalıcı bir barışa kavuşmasını sağlayamaz. Bugün şu ya da bu formülle çözülmüş gibi görülen sorun, yarın aynı "sorun çözücüler" tarafından kaşınarak yeniden üretilmeye mahkûmdur. Adaya tek gerçek kalıcı çözümü sağlayacak olan, Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs halklarının da dahil olacağı sosyalist bir federasyondur.

Bunun kimilerine hayalci bir çözüm olarak görüneceği muhakkaktır. Oysa tarih, gerçek hayalcilerin, yıllardır soruna kapitalist temellerde çözüm arayanlar olduğunu defalarca kanıtlamıştır. Şimdi de aynı hayaller pompalanıyor. Bu tür hayallerin faydasızlığını sadece Kıbrıs'ın acılı tarihi göstermiyor, aynı burjuva hayaller başta Filistin olmak üzere, Kuzey İrlanda'da, Keşmir'de ve diğer yerlerde de gerçeklerin testine dayanamadı. Şovenizmin, etnik, dinsel, mezhepsel ayrımcılığın nefret tohumlarıyla yıllardır zehirlenen bu halkların sorunlarını çözebilecek olan, yalnız ve yalnızca işçi sınıfının enternasyonalist programıdır.

Kıbrıs'ta kalıcı bir sosyalist çözüm için, bu enternasyonalist program çerçevesinde bugün acilen;

- Adadaki İngiliz üsleri kaldırılmalıdır.⁸
- Türk ve Yunan askerleri adadan geri çekilmelidir.
- BM güçleri adayı terk etmeli, sorunun çözümüne ilişkin her türlü dış müdahaleye son verilmelidir.
- Başta adanın idari yapısı olmak üzere, her türlü soruna çözüm üretmek üzere, Kıbrıslı Rum ve Türk işçilerden oluşan ortak komiteler kurulmalı, adanın geleceği hakkında karar alma hakkı bu komitelere devredilmelidir.
- Adadaki sınırlar kaldırılarak, dolaşım ve yerleşim özgürlüğü sınırsız bir biçimde hayata geçirilmelidir.
- Bütün çalışanlar, örgütlenme alanı tüm adayı kapsayan sendikalar altında örgütlenmeli, yani sendikal birlikleri sağlanmalıdır.
- Kıbrıs'ta iki halk arasında sürekli düşmanlığı kışkırtan tüm faşist ve milliyetçi örgütler dağıtılmalı, yöneticileri cezalandırılmalıdır.

⁸ İngiltere adada halen 100 kilometrekarelik bir alanı askeri üs olarak işgal etmekte ve yaklaşık 20 bin kişilik bir askeri güç bulundurmaktadır.

istemiyoruz” diyerek, Türkiye’yle paralel olarak uygulanması dayatılan ekonomik pakete tepkilerini dile getirdiler.

IMF’nin Türkiye’ye dayattığı açlık, sefalet ve baskı paketini, Ankara da kuzey Kıbrıs’a dayatıyordu. KTÖS (Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası) *Avrupa* gazetesine verdiği ilânlarda, “bu ülke bizim, onu biz yöneteceğiz” diyerek dayatmalara karşı çıktı. Ne var ki Ankara’nın uşağı olan Denktaş, gazete ilânlarındaki ifadeleri kastederek “Şoke oldum. Bu ancak Rum tarafından gelen bir bildiri olabilir” diyerek, “bu zihniyetteki insanların öğretmenlik yapmasına izin verilmemesi” gerektiğini buyurdu. Başbakan Derviş Eroğlu ise, sendika yöneticilerini “nankörlükle” suçladı. Ardından da sendikaya yönelik baskılar artmaya başladı. Yöneticiler tutuklandı, sendika büroları basıldı, öğretmenlerin ifadeleri alındı ve meslekten men cezasıyla yargıldılar. Yapılan baskılar bununla da sınırlı değildi. Adanın bağımsız ve birleşik bir cumhuriyet olmasını savunan *Avrupa* gazetesi yazarlarından ikisi, casusluk iddiasıyla tutuklandı ve ardından gazetenin matbaaları kundaklandı. Tam da bu sıralarda, Türkiye’yle birlik yanlılarının ve dolayısıyla AB karşıtlarının kurduğu UHH (Ulusal Halk Hareketi) adlı bir örgüt zuhur ediverdi. UHH, yayınladığı bildirimlerde, Türkiye ile birleşmekten, AB karşıtlığından ve “iç düşmanlara karşı sıkı mücadele”den söz ediyordu. Örgütün başında ise, eski DP’li (Denktaş’ın partisi) olan ve cumhurbaşkanı danışmanlığı yapan bir zat bulunuyordu. Üstelik Denktaş da örgütle “gönül bağı” yadımıyor, örgütün başkanı olmadığını ama bu işi şerefli bir biçimde yapabileceğini söylüyordu. Ve tahmin edileceği üzere, kundaklama ve tehdit eylemlerinin arkasında –resmen kanıtlanamasa da– UHH vardı.

Başta ilerici kesim olmak üzere tüm muhalif kesimler üzerindeki baskı bugün de devam ediyor. Örneğin son günlerde, *Avrupa* gazetesinde, Türk ordusunun işgale son verip adadan ayrılması gerektiğini yazan öğretmen Nilgün Orhon, öğretmenlik görevinden alındı ve hakkında soruşturma açıldı. KTÖS ve diğer sendikalara üye pek çok kişi bunu protesto ettiler ve dövülerek gözaltına alındılar. KTÖS, 12 Aralıkta Lefkoşa ve Mağusa’da bir günlük uyarı grevi ilân etti. Öğrenciler ve öğretmenler okula gitmeyip, düzenlenen gösterilere katıldılar. Muhalefet partileri meclisi boykot ettiler. Hükümet hıncını Avrupa gazetesinden çıkardı ve Denktaş’ın açtığı tazminat davaları nedeniyle gelen hacizler sonucu gazete kapandı.

Bütün bunlar Denktaş’ın mutlak diktatörlüğünü artık eskisi gibi rahat sürdüremediğinin bir göstergesidir.

Ne yapmalı?

Kıbrıs halkı, yüzyıllardır kendi kaderini tayin hakkından yoksun bırakılmış, çözüm arenasının tümüyle dışına itilmiştir. Ada alınmış, satılmış, kiralanmış, işgal edilmiş, ilhak edilmiş, birileri cumhuriyet oldunuz demiş, berikiler siz en iyisi ayrı durun buyurmuştur; ama ada halkına asla söz düşmemiştir. Aslında bugünkü durum da daha farklı değildir.

Adanın kuzeyinde de güneyinde de, çalışanlar, sınıfsal çıkarlarının yansıması olan bir çözümü üretebilecek örgütlülüğünden yoksundurlar. Böyle olunca da yine burjuva

bakanlığını yapan Fuat Köprülü de “böyle bir meselenin bulunmadığını” ifade ediyordu.

50’li yılların ortalarına kadar izlenen bu politikanın en belirleyici etkeni kuşkusuz NATO’ydu. Türkiye ve Yunanistan 1952 yılında NATO’ya üye olmuştu. Statükonun korunmasından yana bir tutum takınan Türkiye, Kıbrıs yüzünden Yunanistan’la karşı karşıya gelmek ve NATO üyeliğini tehlikeye atmak istemiyordu. Ayrıca NATO’nun yarattığı anti-komünizm histerisi her iki devlette de ağır basıyor ve politikayı daha çok bu tayin ediyordu. Ne var ki, Kıbrıslı Rumların bağımsızlık mücadelesinin aldığı boyut, en azından Yunanistan’ın soruna ilgisiz kalmasını imkânsız kılacaktı.

1954’te Yunanistan, İngiltere’nin Kıbrıs’ın “kendi kaderini tayin hakkını” tanıması için Birleşmiş Milletler’e başvurdu. Yapılan görüşmelerde Türkiye, adanın İngiltere’ye ait olduğunu belirterek İngiltere’nin yanında saf tuttu ve başvuru reddedildi. Aslında sömürgecilerden yana takındığı bu tavır Türkiye açısından hiç de istisna değildir. Çünkü Tunus’un ve Cezayir’in Fransız sömürgeciliğine karşı yürüttükleri ulusal kurtuluş savaşlarında da, Türkiye Fransa’dan, yani sömürgeci güçten yana tutum takınacaktı. Doğal olarak da Ortadoğu ve diğer azgelişmiş ülkelerin gözünde Türkiye sömürgecilerden yana bir ülke olarak yer edecekti.

İngiltere, kendisi için stratejik önemi büyük olan adanın ABD’nin etki alanına girmemesi için, işin içine Türkiye’yi sokarak ve fili bir Türk-Rum çatışması yaratarak, adadaki varlığını meşrulaştırmaya çalışıyordu. Gerek Rum milliyetçiliğinin, gerekse yapay bir biçimde de olsa sivriltilmeye başlanmış olan Türk milliyetçiliğinin şiddetlenmesi, aslında bizzat İngiltere’nin işine geliyordu. Bu bakımdan, 1955’te milliyetçi temellerde kurulan EOKA’nın (Kıbrıs Savaşçıları Ulusal Örgütü) Türkleri de hedef alan provokatif eylemlere başlaması, aynı yıl gerçekleştirilen Londra Konferansında Türkiye’nin de taraflardan biri olarak masaya oturtulması ve Konferansın son günlerinde 6-7 Eylül olaylarının tezgâhlanması aslında hiç de tesadüf değildi.

6 Eylül 1955’te, devlet ağızlı bir gazete tarafından, Atatürk’ün Selanik’te doğduğu evin bombalandığı haberleri yayıldı ve ardından İstanbul’daki Rumlara ve diğer gayrimüslimlere saldırılar başladı. Evleri, işyerleri ve ibadethaneleri tahrip edildi, 3 kişi öldürüldü, 30 kişi yaralandı. Saldırıları son derece örgütlü ve hazırlıklı bir biçimde yönlendirilmişti. Arkasında MAH’ın (dönemin istihbarat teşkilâtı) bulunduğu “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” ve “İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği” gibi örgütler, saldırılara fiilen önderlik etmişlerdi. Çok geçmeden hükümet bütün bunları “komünistlerin” yaptığını duyurarak günah keçisini ilân ediverdi ve komünist avı başlatıldı. Böylece hem komünistlere karşı, hem Rumlara karşı öfke tırmandırılmış, bir taşla iki kuş vurulmuş oldu. Yıllar sonra bir orgeneral, “6-7 Eylül olayları da Özel Harp dairesinin işiydi ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amacına da ulaştı” diyerek, gerçek failleri itiraf etmişti. Yine Selanik’teki evi bombalama işini de bizzat Türk devletinin tezgâhladığı ortaya çıkmıştı.

Bütün bu olaylar olurken, Türkiye’nin dört bir tarafında, “Ya Taksim Ya Ölüm” sloganlarıyla, bizzat devlet eliyle örgütlenen mitingler düzenlenmeye başlandı. Ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri galeyana getirildi ve bu mitinglere katılmaları sağlandı. Böylece Kıbrıs, büyük bir kampanyayla “milli mesele” haline getirilmiş oluyordu.

⁷ Bugün adada 35 bin Türk askeri bulunmaktadır. Adadaki Türk nüfusun 150 bin civarında olduğu düşünülürse bu muazzam bir sayıdır.

Bu arada Kıbrıs'ta, solu tırpanlamaya dönük bir kampanya başlatılmıştı. Aralık ayı ortalarında AKEL ve bir dizi sol örgüt kapatıldı ve tüm sol yayınlar yasaklandı. Yaklaşık 140 kişi tutuklanarak toplama kamplarına ve hapishanelere kapatıldı. 1959 Aralığına kadar sürecektir olan bu illegalite yıllarında, EOKA'nın faşist liderlerinden Grivas'ın yönlendirmesiyle, pek çok sol kadro katledildi. Fakat illegal mücadeleye devam edildi.

1956 yılının ilk aylarında Makarios'la "özerklik" görüşmeleri başlatan İngiltere, Makarios'un "kendi kaderini tayin hakkında" ısrarcı olması üzerine, onu tutuklatarak sürgüne gönderdi.¹ Ne var ki, aynı yılın Temmuzunda İngiltere'nin hiç işine gelmeyen bir gelişme yaşandı. Mısır'daki Nasır yönetimi Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırdığını açıkladı ve kanaldan dolayı Mısır'a yerleşmiş olan İngiliz askeri üsleri kapatıldı. Bu arada, Kıbrıs'taki Rumların mücadelesi de şiddetlenmişti. Mısır'daki üslerini kaybeden İngiltere, bölgesel önemi iyice artan Kıbrıs'ı elinden tümüyle kaçırmamak için, "kendi kaderini tayin hakkını" tanımak zorunda kaldı. Ancak adadaki askeri üslerinin kalmasını şart koştu.

Yine aynı yıl, Türkiye, aslında İngiltere'nin tezi olan "taksim" tezini Birleşmiş Milletler'e taşıdı. "Çifte Enosis" anlamına gelen bu teze göre, Rum ve Türk tarafları bölünecek ve her ikisi de kendi "anavatan"larına katılacaktı. İngiliz emperyalizminin "böl ve yönet" politikasına en uygun düşen çözüm de buydu zaten.

1957 başlarında ateşkes ilân eden EOKA, Makarios'un serbest bırakılmasıyla silahlı eylemlerini geçici olarak durdurdu. Öte yandan, aynı aylarda NATO da, Türkiye ile Yunanistan arasında "arabuluculuk" yapma bahanesiyle adaya el attı. Bundan sonra süreç hızla ilerleyecek ve tertiplerin ardı arkası kesilmeyecekti. 27 Ekimde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun başına eski sömürge savcı yardımcısı Rauf Denktaş getirildi. 29 Kasım'da ise Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) ilk bildirisini dağıtarak adını duyurdu. Bir yıl sonra EOKA tekrar faaliyete geçerek saldırılarını arttırdı. Buna karşılık TMT de Rumlara savaş ilân etti. Ne var ki TMT'nin hedef aldığı kitlenin içinde, adada barışı ve bağımsızlığı savunan Türk emekçiler de bulunuyordu. Kıbrıslı Rumların ve Türklerin ortak düzenledikleri bir mitingün ardından, TMT, sendikali Türk işçileri katletmeye başladı. Benzer bir şekilde, solcu Rum işçiler de şoven Rumlarca katledildiler. Emperyalist planların hayata geçmesi için, daha önce barış içinde yaşayan işçi sınıfının, kardeşlikten, barıştan ve bağımsızlıktan yana tutumunun kırılması şarttı çünkü.

Adadaki gerginliğin had safhaya ulaşması sonucu, NATO üyesi iki devlet, Yunanistan ve Türkiye savaşın eşiğine geldiler. Ardından da, ABD patentli "bağımsızlık" formülü devreye sokuldu. 1959'da imzalanan Zürih-Londra Garanti ve İttifak Antlaşmalarıyla, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs anayasasının garantörleri olarak ilân edildiler.

¹ Makarios, 1957 Martında serbest bırakıldı, ama adaya dönmesi yasaklandığı için Atina'ya yerleşti. Makarios, adaya ancak 1960'ta, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda döndü.

çok taviz vermek zorunda kalan Türkiye, nihayet 1999 yılında Helsinki Bildirisi'ni imzaladı ve resmen adaylığa kabul edildi.

Bu bildiriye göre, 2002'nin Aralık ayında AB, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üyelik durumu-na karar verecek. Eğer sorun çözülmüşse üyeliği onaylayacak, çözülmemişse çözüm-süzlüğü devam ettiren taraf dikkate alınarak bir karara varılacak. İşte Türkiye'nin paçalarının tutuşmasının asıl nedeni de bu. AB üyeliğiyle sıkı bir bağlantı içinde olan Kıbrıs sorunun "çözüm"ü, hem Türkiye'nin hem de Kıbrıs'ın üyeliği için artık ertelenemez bir hal almış durumda. Yani "çözumsuzlük" politikalarıyla durumu idare etmek bundan böyle imkânsız görünüyor. Türkiye sorun çıkarmaya devam eden taraf olursa, Kıbrıs'ın güneyi kuzeyden bağımsız olarak AB'ye üye olabilir. Her ne kadar "ilhak ederiz" söylemleriyle efelik taslamaya kalksa da, TC ve Denktaş, böyle bir şey olduğu takdirde, ada halkını nasıl dizginleyebileceğini bilemiyor. Zira adalı Türklerin büyük bir çoğunluğu güneyle birlikte kuzeyin de AB'ye dahil olmasını istiyor. Son zamanlarda Kıbrıs Cumhuriyeti (yani Rum) pasaportu alanların sayısındaki hızlı artış da bunun bir göstergesi. AB üyeliğinin gerçekleşmesinin yolu, şu ya da bu biçimiyle birleşik bir Kıbrıs'tan geçiyor. Bu da Türk tarafının yakın zamana kadar uzak durduğu bir çözüm biçimiydi.

Denktaş ve şürekasının Kıbrıs'ın AB üyeliğine sıcak bakmamasının nedenlerinden biri de, dolaşım, yerleşim ve mal edinme özgürlüklerinin ("üç özgürlük") kısıtlanmasının böyle bir üyelik durumunda olanaksız görülmesidir. TC'nin şu ana kadar uyguladığı politikaların sıkı destekçilerinden olan Gündüz Aktan, Denktaş'ın masayı terk ettiği Annan önerilerine atıfta bulunarak şöyle diyor: "Kısaca Annan ... Türk tarafının üç özgürlüğü başından kabul etmesi gereğini ima ediyor. Böylece Yunanistan ve Amerikan Rum diasporası tarafından da desteklenen zengin güneyli Rumlar, kuzeye yatırım ve yerleşme amacıyla gelecekler, yoksul Türklerin emlakını rahatça satın alacaklar. Kuzeyin nüfus ve mülkiyet yapısını kısa zamanda lehlerine çevirebilecekler. Yani çözüm Türk tarafı için, daha uygar bir yoldan, tasfiye getirebilecek." (*Radi-kal*, 10 Ocak 2001)

Adanın mevcut statüsünün devamından çıkarı olanlar; her türlü kirli işlerini ilişkilerini ada üzerinden aklayıp paklayanlar, adanın işgaliyle gelen rantı kaybetmek istemeyenler, "küçük olsun bizim olsun" mantığını benimseyenler, sömürge savcı yardımcılığından "cumhurbaşkanlığı"na terfi edenler ve bunların etrafındaki koca bir güruhtur. Burjuvazinin Türkiye'nin AB'ye girmesini istemeyen kesimi ve bu kesimin ordu içindeki uzantılarıyla, Kıbrıs'taki statükocu politikadan nemalananlar aynı grubun unsurlarıdır. Bu grubun Yunan versiyonları da elbette mevcuttur.

Yükselen halk muhalefeti

Yıllardır uygulanan sindirme ve baskı politikaları yüzünden ses çıkarmaktan korkar hale gelen Türk kesiminde, son bir buçuk yıldır çatlak sesler iyice yükselmeye başlamış bulunuyor. Türkiye'de yaşanan ekonomik krizin Kıbrıs'a da yansması sonucu maaşları ödenemeyen ve çok zor duruma düşen Kıbrıslı Türkler, 2000 yılı Temmuzundan itibaren büyük mitingler düzenlemeye başladılar. Aynı yılın Eylülünde, mitingün yanı sıra, yaklaşık 35 bin kişinin katıldığı bir genel grev yapıldı. Mitinglerde, "Ankara, paranı da, paketini de, memurlarını da istemiyoruz... Köle olmak

re, generaller ve Dışişleri de KKTC'nin ilânına pek sıcak yaklaşmamışlardı. Ne var ki Denктаş'ın dayatmasıyla yüz yüze gelinmiş ve KKTC tanınmak zorunda kalmıştı.

Bu sözde devletin ilânı, aslında Denктаş'ın kişisel hesaplarının bir sonucuydu. KTFD Anayasasına göre Denктаş'ın üçüncü bir dönem için devlet başkanı olması mümkün değildi. Yeni "devlet" in ilânıyla hem anayasa hem de seçim sistemi değişecek, böylece Denктаş'ın ve onun partisi olan Ulusal Birlik Partisinin iktidarı daha uzun sürebilecekti. Nitekim, sonuçta istediği de oldu.

Türkiye'nin 1974 işgaliyle fiili durum yaratarak adayı bölmesinin ardından, Rum kesimiyle Türk kesimi arasında onlarca kez görüşme yapıldı ve bir türlü anlaşmaya varılamadı. Bu anlaşmazlık durumunun sürmesinde, gerek Yunanistan'ın gerekse Türkiye'nin işin içine çomak sokmalarının ve adayı valileriyle yönettikleri bir sömürge olarak görmelerinin çok büyük bir rolü vardır. Kıbrıs, tıpkı Ege adaları sorunu gibi, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın iç politikadaki gündem değiştirme ihtiyaçlarının bir aracı olarak kullanılmıştır ve halen de kullanılmaktadır. İçerde sınıf mücadelesi kızınsınca en iyi yol, Kıbrıs'ı ve adaları kullanarak milliyetçilik damarlarına kan pompalamak ve bu sayede asıl sorunları geri plana kaydırmaktır.

Kıbrıs sorununda Türk tarafının tezleri incelendiğinde sürekli bir değişkenlik sergilediği görülür. 1974'ten günümüze gelen süreçte, önce kantonal bir yapı önerilmiş, ardından KTFD'nin kuruluşuyla federasyon tezine geçilmiş, sonra bağımsızlık ilân edilmiş, kimsenin bu bağımsızlığı tanımadığı görülünce de konfederasyon söylemleri öne çıkarılmıştır. Üstelik KKTC'nin ilânıyla adada fiilen iki devletin var olduğu kabul edilmiş olmasına rağmen, "KKTC" ve TC, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamakta ısrar etmektedir. Hele ki tanımadığı böyle bir devletin AB'ye girmesine şiddetle karşı çıkmakta, girdiği takdirde kuzeyin ilhak edileceği tehditlerini savurmaktadır. Öte yandan, "KKTC" o kadar bağımsızdır ki, bu "bağımsız devlet" in "cumhurbaşkanı", TC'nin ilhak söylemlerini ayakta alkışlamaktadır. TC bu söylemiyle, uluslararası arenada kabul görmesi için çırpındığı "KKTC"nin gerçekte ne kadar "bağımsız" olduğunu da bütün dünyaya ilân etmektedir.

Ekonomik durumuna gelince... Kuzey Kıbrıs, son yıllarda açılan kumarhanelerle, ne idüğü belirsiz bankalarla, mafyanın, MİT'in, itin cirit attığı bir kara para aklama cenneti haline getirilmiştir. Kurulan özel üniversiteler dışında neredeyse hiçbir gelir kaynağı kalmamış, adanın kuzeyi Türkiye'ye göbekten bağlı hale getirilmiştir. Yerli nüfusun büyük bir bölümü, iş olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle yurtdışına göçmüş durumdadır. Adaya sonradan yerleştirilen ve sayıca yerli nüfusa eşit hale gelen Türk nüfusun büyük bir bölümü, lümpen-milliyetçi kesimden oluşmaktadır. Bu da yerli halkla bu kesim arasındaki çelişkileri daha da arttırmaktadır.

Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Türkiye

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne (AB) yaptığı adaylık başvurusunun 1993 yılında kabul edilmesinin ardından, Kıbrıs sorunu "resmen" AB sorunu haline gelmiş oldu ve Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde önemli bir yer tutmaya başladı. Yunanistan'ın 1981'den bu yana AB üyesi olması, Türkiye açısından çok büyük bir dezavantaj oluştuyordu (AB'nin Türkiye'yle yürüttüğü üyelik müzakerelerinde Yunanistan veto hakkını bir koz olarak kullanabilmektedir). Aday olabilmek için pek

1960-1974: bağımsız Kıbrıs'tan Türk işgaline

1960'ta imzalanan Kıbrıs Anayasasıyla, Kıbrıs "bağımsız" bir cumhuriyet olarak siyasi hayata gözlerini açmış oldu. Ama bu öyle bir bağımsızlıktı ki, adadaki İngiliz askeri üsleri varlığını sürdürüyor, Türkiye ve Yunanistan adada askeri kuvvet barındırıyor, Kıbrıs bu iki devletin üye olmadığı hiçbir ittifaka katılamıyor, anayasanın temel maddeleri Kıbrıs halkı tarafından değiştirilemiyordu. Aksi takdirde İngiltere, Türkiye ya da Yunanistan'ın, imzalanan anlaşmalara dayanarak "nizamı tekrar kurmak üzere" müdahale etme hakları bulunuyordu.

Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkanı Rumlardan (Makarios), başkan yardımcısı Türklerden (Fazıl Küçük) seçilecekti. Siyasi, askeri ve güvenlik sorunlarına ilişkin alınan tüm kararlarda, başkan ve başkan yardımcısının eşit veto hakkı bulunuyordu. İki resmi dil olacaktı. Mecliste Rumlar %70, Türkler ise %30 oranıyla temsil edileceklerdi. 10 kişilik Bakanlar Kurulunun 7'si Rumlardan, 3'ü Türklerden oluşacaktı. Şunu hatırlatalım ki, bu sırada Türklerin adadaki nüfus oranı %18 idi. Bu oranla %30'luk bir temsil hakkı almaları ve "eşit" taraf sayılmaları ise, daha baştan gelecekteki anlaşmazlıklara çok uygun bir zemin hazırlıyordu.

1960'tan sonra SSCB yanlısı AKEL'in adadaki oy oranı giderek artmaya başladı. Kıbrıs Cumhuriyeti, Bağlantısızlar Hareketi Zirvesinde kurucu üye unvanını aldı. Bağlantısızlar hareketi, SSCB'ye yakınlığıyla tanınıyordu. Bütün bunlar, Türkiye'nin ve emperyalist burjuvazinin korkulu rüyalar görmesi için yeterli nedenlerdi. *New York Times*'teki 12 Ağustos 1961 tarihli bir yazıda şunlar söyleniyordu:

"Sovyetler Birliği iktidarı demokratik yoldan yalnızca tek bir ülkede ele geçirebilir, o da Kıbrıs'tır. Bağımsızlıktan sonra komünistlerin etkisi arttı, işsizlik büyüdü... Bazı diplomatların yaptığı tahminlere göre serbest bir seçimde komünistler oyların yüzde 35'ini alabilirler. Eğer Kıbrıs'ın stratejik önemini hatırlayacak olursak, bunun Batı için ne büyük bir tehlike olduğu anlaşılır."

Bu "tehlike"nin yarattığı korku, Kıbrıs üzerinde oynanan oyunların daha da sertleşmesine neden olacaktı.

Kasım 1963'te cumhurbaşkanı Makarios anayasada 13 maddelik bir değişiklik yapmak istedi. Bunda EOKA'nın baskılarının da önemli bir payı vardı. Değişikliklerin çoğu, mevcut anayasaya göre Türk tarafına verilen hakları kısıtlayıcı nitelikteydi. Anayasa iki toplumun varlığına göre düzenlenmişti. Örneğin mevcut sistemde adalet ve belediye hizmetleri her iki toplumun kendi halklarından olanlarca sürdürülüyordu, memur sayıları, parlamenter sayıları, asker ve polis sayıları belli bir orana göre belirleniyordu. Getirilmek istenen değişiklikler ise tek toplumlu bir devlete geçişi gerektiriyordu. Sonuçta, Makarios'un katı bir tutum takındığı, Türk tarafınınsa müzakereye bile yanaşmadığı bir ortamda işler iyice kızıştı ve Türk tarafı "bizi cumhuriyetten attılar" söylemini ayyuka çıkararak meclisten ve tüm kurumlardan ayrıldı (bugün Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisinde Türklere ayrılmış sandalyeler hâlâ boş tutulmaktadır.)

Bundan sonra Türkiye'nin taksim tezleri yeniden ortaya sürüldü. Türklere karşı yoğunlaşan saldırılar sonucu 24 Türkün öldürülmesini ve anayasanın ihlâl edilmesi, yapılan anlaşmalar gereği müdahale gerekçesi olarak kabul eden Türkiye, adaya müdahale edebileceğinin sinyallerini verdi. ABD Başkanı Johnson, 5 Haziran 1964

tarihli meşhur bir mektupla Türkiye'yi “şiddetli bir dille” uyararak, böyle bir harekâtın karşısında olduklarını belirtti. Bir ay sonra, Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un hazırladığı bir plan çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'la görüşmeler başladı. Acheson planına göre, adanın kuzeydoğu ucunda Türkiye'ye ait bir bölge oluşturulacak ve Türkiye burada istediği kadar asker barındırabilecekti. Fakat bu planın dolaylı olarak “taksim” anlamına geldiğini iddia eden Makarios, plana karşı çıktı ve uzlaşma sağlanamadı. 8-9 Ağustosta ise Türkiye Rumlara ait bölgeyi iki gün boyunca bombaladı. Bombardıman sonucunda 33 Kıbrıslı Rum öldü, 230 kişi yaralandı. Ancak Türkiye'nin bu hareketine İngiltere ya da Amerika'dan herhangi bir kınama gelmediği gibi, üstü örtük bir destek de verildi. Johnson mektubundan kısa bir süre sonra, Archeson'un Turgut Sunalp ve Nihat Erim'le yaptığı görüşmelerde “özel olarak dostça söylüyorum, fazla kan dökmeden size ayrılan bölgeyi askeri kuvvetle işgal edebilecekseniz gidip alın. Amerikan 6. Filosu karşınıza çıkmaz, tersine sizi korur” demesi, ABD'nin el altından bu müdahaleyi desteklediğini gösteriyordu. Çünkü uygulanmaya çalışılan plan, adanın dolaylı olarak NATO'nun denetimine sokulması anlamına geliyordu.

Johnson mektubuna rağmen adanın bombalanması, Türkiye'nin Amerika'ya “kafa tutması” şeklinde yorumlansa da, bu, milliyetçiliği okşamaya yarayan abartılı bir söylemden ibarettir.

İşgalden bugüne

21 Nisan 1967'de gerçekleştirilen bir askeri darbeyle, Yunanistan, Albaylar Cuntası'nın hüküm sürdüğü karanlık bir döneme girmişti.1973'te patlak veren Arap-İsrail Savaşında ABD'nin Yunan havaalanlarını kullanma isteği mevcut cunta tarafından reddedilince, ABD desteğini yitiren bu cuntaya karşı 25 Kasım 1973'te askeri bir darbe yapıldı. 15 Temmuz 1974'te de Makarios rejimine karşı Sampson² darbesi gerçekleştirilerek, adada faşist bir yönetim oluşturuldu. Bu darbeden beş gün sonra, 20 Temmuz 1974'te, Türkiye Kıbrıs'a çıkartma düzenledi ve 23 Temmuzda Yunanistan'daki ve Kıbrıs'taki cunta rejimi çöküp sona erdi.³

Türkiye harekâtın gerekçesini, garantörlük anlaşmalarından kaynaklanan haklarına dayandırdı ve ilk başlarda Batıdan da destek gördü. Bu sayede NATO, adaya yerleş-

me planlarına zemin sunması bakımından istenen fırsatı yakalamış oluyordu.⁴ Bağlantısızlar Hareketi içinde yer alan Makarios'u destekleyen SSCB de, Yunanistan'ın egemenliği altına girmiş bir Kıbrıs'ı tercih etmediği için Türkiye'yi destekliyordu.

Ne var ki, 14 Ağustosta gerçekleştirilen ikinci bir harekâtle, Türk ordusu adanın içlerine doğru ilerleyerek Kıbrıs topraklarının %37'sini işgal etti.⁵ Türkiye'nin Makarios yönetimini⁶ yeniden başa geçirmeye niyeti olmadığı anlaşılınca SSCB desteğini çekti. Aynı şekilde, ABD de işgalin sona ermemesi üzerine, 1975 Şubatından itibaren, üç yıl sürecek bir silah ambargosu uygulamaya başladı.

İşgalden günümüze dek yaklaşık kırk bin kişi (o günkü Türk nüfusun üçte biri) başta İngiltere olmak üzere Batı ülkelerine göç etti. Adaya Türkiye'den götürülmüş yoğun bir nüfus yerleştirilerek, Türk nüfusun oranı artırılmaya çalışıldı. Anayasal cumhuriyetin korunması bahanesiyle adayı işgal eden Türkiye, aynı anayasal cumhuriyetin yok sayılmasını meşrulaştırarak, 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni (KTFD) kurdurttu ve başına Denktaş'ı oturttu. Aynı yıl yapılan anlaşmalarla güneydeki Türkler kuzeye, kuzeydeki Rumlar da güneye geçtiler ve ada halkı fiilen etnik kökenlerine göre iki ayrı bölgede toplanmak zorunda bırakıldı. 15 Kasım 1983'te ise bir adım daha ileri gidilerek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) adında bağımsız bir devlet kurulduğu ilân edildi. İşin ilginç yanı, Türk kesimindeki, Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ve Toplumsal Kurtuluş Partisi (TKP) gibi “sol” partiler, Denktaş'ın tehditlerine boyun eğerek, hiçbir direnişte bulunmayıp mecliste bu kararı onayladılar. Böylece uluslararası alanda kimsenin tanımadığı kendinden menkul bir “cumhuriyet” oyunu sahneye koyulmuş oldu. Oyunun kahramanı, 27 yıldır muhaliflerini her türlü yöntemle susturmaya çalışan, eski İngiliz sömürge savcısı, yeni Türkiye “sömürge valisi” Denktaş'tı.

Bu sırada, Türkiye'de 12 Eylül askeri diktatörlüğü yeni sona ermiş, seçimler henüz yapılmış, ama hükümet kurulmamıştı. Seçimlerin galibi olan Özal başta olmak üzere

⁴ 1964'te adaya bir NATO üssü kurulması konusu gündeme getirilmiş, fakat SSCB'nin ve Makarios'un karşı koyuşları sayesinde bu hayata geçirilememişti. Bunun yerine BM askerleri adaya yerleştirilmişti. Türk işgalinin ardından, Yunanistan 1974 Ağustosunda işgali protesto etmek için NATO'nun askeri kanadından çekildiğini açıkladı ve 1980 yılına kadar bu durum devam etti.

⁵ Türkiye sosyalist hareketinin önemli bir bölümü, Kıbrıs işgali karşısında milliyetçi bir tutum takınmıştı. İşin içinde bir de Yunanistan ve Kıbrıs'taki faşist cuntaların devrilmesi olunca, milliyetçilik, kendini anti-faşizm paravası arkasına gizlemeyi uzun süre başarmıştı. SSCB'nin harekâtı ilk başlarda desteklemesi, Ecevit'in kuyruğuna takılan SSCB eksenli sosyalistleri de doğal olarak böyle bir destek vermeye itmişti. Türk-İş'inden DİSK'ine tüm sendikalar, bu milliyetçi çılgınlığın peşinden koşmuşlar, Ecevit'e tam destek sunmuşlardı. DİSK, üye işçilerinin bir günlük yevmiyelerini devlete bağışlamaları için kampanya başlatabiliyordu. “Barış harekâtı”nı işgal olarak niteleyen devrimciler, “Türk düşmanı” ilân edilebiliyorlardı. Bunun, “sol” adına yöneltilen bir aşağılama sıfatı olarak görülmesi bile, milliyetçiliğin ulaştığı boyutların iyi bir göstergesidir aslında.

⁶ Makarios 7 Aralıkta Kıbrıs'a döndü ve cumhurbaşkanlığı görevini üstlendi.

² Nikos Sampson, EOKA(B)'nin faşist önderlerinden biriydi.

³ Buradan müdahalenin ilericisi bir rol oynadığı sonucunu çıkaranlar da bulunuyor. Hatta nedenle sonuç birbirine karıştırılarak müdahalenin amacı sanki buymuş gibi yansıtılabiliyor. Oysa işgalci Türk ordusunun böyle bir niyeti de yoktu hesabı da. Bu müdahale olmasaydı Yunanistan'daki faşist rejim çok uzun süre ayakta kalacaktı demek, spekülasyondan öte hiçbir anlam taşımamaktadır. Kaldı ki, işin başka bir boyutu da, bütün bu söylenenlerle gerici Türk ordusuna asla sahip olmadığı demokratik bir rol biçilmiş olmasıdır. Unutulmamalı ki, aynı ordu Yunanistan'ı “faşizmden kurtarıırken”, tam altı yıl sonra o karabasanın içine Türkiye'yi sokmuştur. Bütün bunlar bir yana, 1967 Albaylar Cuntası hükümetini tanıyan ilk ülke Türkiye'dir.